

STI 18.09.2006

Timo Eskola

MISTÄ RAAMATTUKRITIIKKI LÖYTYY?

Kommentti Tapio Puolimatkan alustukseen

Puolimatkan esitelmässä on monta mielenkiintoista langanpäättä, joita voi kehittää eteenpäin eksegetiikan näkökulmasta. Toisaalta on hyvä esittää myös jotain uusia näkökulmia, jotka voivat edistää raamattukritiikistä käytävää keskustelua.

1. Ensinnäkin saattaa olla hyvä tehdä ero naturalistisen tutkimusohjelman ja historiallis-kriittisen metodin välillä. Ns. historiallis-kriittiset metodit ovat aikansa lapsia ja suurelta osalta niiden aika on ohi. Toisaalta ne ovat myös tuottaneet tiettyjä pysyviä tuloksia, joita harva pitää "naturalistisina". Lähdekritiikille on sijansa, koskapa esim. Luukas itse toteaa käyttäneensä lähteitä. Muotohistoria on puolestaan korostanut suullisen perimätiedon vaihetta ja todennut, että evankeliumikertomuksia välitettiin lyhyinä kertomuksina – mikä lienee totta. Redaktiokritiikki taas kiinnittää huomiota siihen, miten lyhyet kertomukset on koottu yhteen. Itse asiassa nämä metodit ovat muodollisesti melko vaatimattomia. Niiden avulla on vain pyritty selvittämään evankeliumien kokoonpanoa.

Naturalistinen ohjelma menee kuitenkin pidemmälle ja se on ollut aina sekoittuneena historialliseen tutkimukseen. Siinä on käytetty juuri sellaisia perusteita, joista Puolimatka puhuu. Avainkysymyksenä voidaan pitää sitä, pitäisikö historiallisen tutkimuksen olla redusoivaa. Toisin sanoen, pitääkö ylikuonnollisen tuntuisille asioille antaa luonnollinen selitys (=rationalismi). Eksegeetit (radikaalitkin) väittävät tosin usein, että tällaista pelkistämistä ei tarvitse raamatuntutkimuksessa tehdä. On mielenkiintoista, että teologisesti ongelmallisina kohtina on tieteessä näin epäselviä. Metodioppaat varmentavat ongelman. Varsinainen historiallisuuden (ja siis epähistoriallisen aineksen) kritiikki esitetään usein vain parilla sivulla epävarmana metodina ja sen asemaa väheksytään. Voi hyvällä syyllä kysyä, missä naturalistinen ohjelma näkyy tieteessä – paitsi että se näkyy monien yksityisten tutkijoiden kirjoissa vähintäänkin subjektiivisena elementtinä (ja Puolimatka on oikeassa siinä, että nämä kirjat käyttävät hist-kriittisiä metodeja naturalistisella tavalla, vaikka metodi ei sitä vaatisikaan).

Vaikuttaa siis siltä, että "tieteessä" ei ole varsinaisesti kaikkialla käytössä naturalistista tutkimusohjelmaa ainakaan metodien tasolla. Luonnontieteilijöillä ja uskontokriitikoilla tietenkin sellainen on, mutta he eivät olekaan eksegettejä.

2. Historiallis-kriittiseen tutkimukseen keskittyminen alkaa olla hieman myöhäistä. Nykyään juuri kukaan ei käytä sitä – ja Paavali-tutkimukseen sitä ei ole yleensä sovellettukaan. Toisin sanoen kukaan ei tee enää väitöskirjoja perinteisten metodien avulla. Humanististen tieteiden ns. kielellinen käänne on tuonut tutkimukseen mm. narratologian, retoriikan, intertekstuaalisen tutkimuksen, semiotiikan, lingvistiikan, ideologisen kritiikin, sosiologisen tutkimuksen jne. Uudet väitöskirjat tehdään nykyään näiden avulla myös Suomessa. Tilanne on muuttunut 2000-luvulla aivan olennaisesti. Entistä vähemmän voidaan sanoa, että jossain olisi yksi yhtenäinen "tiede", joka redusoisi Raamattua naturalistisen ohjelman avulla. Saattaa siis olla, että historiallis-kriittisestä metodista keskusteleminen on tänä päivänä panosten tuhlaamista.

3. Ehkä mielenkiintoisin Puolimatkan paperin pohjalta nouseva ajatus on teologinen. Se koskee järjellisenä pidettävän selityksen ja teologisen selityksen välistä eroa. Asiaa voi selventää esimerkin avulla. Jeesuksen nimittäminen Jumalan Pojaksi tai Vapahtajaksi tai ylimmäiseksi papiksi, joka uhraa itsensä syntien edestä, on teologinen väite. Se ei tässä mielessä ole historian yksityiskohtiin palautuva väite, joka voitaisiin redusoida pois metodin avulla. Käytännössä pääosa Uuden testamentin teologisesta sisällöstä on tällaista materiaalia. Naturalistisen ohjelman käyttö ei ole oikeasti koskaan ylettänyt siihen. Kyse on siis lauseista, jotka kuvaavat seurakunnan ja apostolien uskon sisältöä. Historian tutkijalla ei ole mitään "historiallista" välinettä tai perustetta väittää, että Jeesus ei olisi Messias tai Jumalan poika. Sellaisen lauseen kritiikille ei ole historiallisessa tutkimuksessa perusteita.

Lisäksi Paavali muistuttaa Korinttilaiskirjeessä, että evankeliumin teologinen sisältö ei ole järjen hyväksyttävissä. Sana rististä sovituksen perustana on hulluutta luonnolliselle järjelle. Ristin evankeliumin kohdalla vastakkain eivät siis ole Raamattu ja historiallis-kriittinen tutkimus. Vastakkain ovat pikemminkin evankeliumin sisältö ja epäusko.

4. Kaiken kaikkiaan mielestäni raamattukritiikin kohdalla on parempi puhua koulukunnista ja ideologisista näkemyksistä kuin kokonaisesta tieteestä. Käsitksemme tieteestä on muuttunut, kuten Puolimatka esittää alustuksessaan. Siksi olennaista on tietää, millä perusteella kukin tutkija esittää Jeesuksesta tai kristinuskosta jonkin kokonaisnäkemyksen tai jättää pois jotain Raamatun perinteisestä sisällöstä. Tämä auttaa suhtautumaan kyseisen tutkijan väittämiin ja arvioimaan niiden hyödyllisyyden astetta.

Supranaturalistinen tutkimusohjelma voisi eksegetiikassa tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että Uuden testamentin teologista sisältöä tarkastellaan sen omilla ehdoilla. Raamattutieteen tehtävänä on selvittää, mihin apostolit uskoivat ja miten he ilmaisivat uskonsa. Näkemykset voidaan sijoittaa historiallisiin tilanteisiinsa ja niiden historiallisia juuria voidaan selvittää. Tieteen tehtävänä ei kuitenkaan ole uskontokriittisesti väittää, että kenenkään ei kannata nykyään uskoa samalla tavalla kuin apostolit uskoivat. Silloin tiede todellakin ylittäisi rajansa.